

Z I D O V

GLASILO ZA PITANJA ŽIDOVSTVA

UPRAVA I UREDNIŠTVO: ZAGREB, ILICA BROJ 31 III. KAT.
RUKOPISI SE NE VRACAJU.

PRETPLATA: GODIŠNJE K 240, POLUGOD. K 120, ČETVRTGOD.
K 60, POJEDINI BROJ K 6.— IZLAZI SVAKOŠ PETA.

Političko opredjeljivanje*

Piše dr. Aleksandar Licht.

V.

Židovi u Hrvatskoj kasno su došli do formalne zakonske jednakopravnosti, bolje reći do riječi »jednakopravnost« bez sadržine te riječi: sedamdesetih godina prošloga vijeka. Do tad oni su bili tolerirani. Pojedinci, ili pojedine familije, uživali su onamo od početka 19. vijeka zaštitu biskupa ili gradova, i odvojici tih familija, danas još s ponosom izvadaju izloga Schulzjudentuma neko patricijsvo i starosjedilaštvo. Sudbina: biti trpljen po milosti visoke gospode, njima je časna i s visine oni gledaju na dotepence... Židovi su se dakle stali u Hrvatsku doseljavati u većoj mjeri tek iza druge polovice 19. vijeka. I danas ih, kao ni u Srbiji ni u Bosni, nema ni 1 po sto pučanstva. Njihova jednakopravnost, po pokrajinskome zakonu, nije ni danas zakonski provedena. Ima tome tek oko deset godina, što je dokimula sudska prisega »more iudaeo«, a interkonfesijski zakon, koji brani prijelaz na židovstvo a dozvoljava istup iz židovstva, postoji jednako kao i patent, koji ne priznaje valjanost dokumenata pisanih ili potpisanih židovskim pismom. To su, izgleda, sitnice. Ali u njima se ogleda duh, koji se bori sa svojim uvriježenim predrasudama, prije no će dati inorodnom plemenu jednakost.

U smislu asimilacijone ideologije, kojoj je i »tolerancija« Josipa II. bila navještaj sunca, Židovi u Hrvatskoj nijesu tražili više, nego toleranciju. Istina: oni su bili faktično isključeni iz izvjesnih viših državnih služba, ali u slobodnim zvanjima mogli su se razvijati i napredovati. To im je bilo dosta. Istorija im je bila prekrajka, a da bi mogli iz sebe proizvesti ljude jače muževnosti, pa makar asimilatorske. Politički oni nijesu bili, a nijesu ni mogli biti faktor, niti su za tim težili. Sve kad po broju ne bi bili tako neznan i neodlučan lio pučanstva, oni ne bi ipak željeli drugo, već tek da budu pošteđeni od antisemitskih uznemirivanja. Osim dvojice trojice pokrštenih Židova (osim Josipa Franka u zlom smislu još Hinković u dobrom smislu), oni nijesu aktivno uzeli učešća u politici. Njihova se ambicija iscrpla u tome, da budu dobri građani, da vrše svoje građanske dužnosti i da žive u dobrim odnosima s hrvatskim narodom — a dabome i sa vladama. Najelementarniji nagon samoodržanja kazivao im je, da se jedna neznačajna inorodna manjina izvrgava napadajima, ako se pojedinci iz nje ističu kao aktori u političkim trvenjima, koja su imala plemenska obilježja, ili takova, gdje se, kadšto s pravom kadšto iz demagogije, nosioca oprečne političke orijentacije smatralo ili prikazivalo narodnim zlotvorom pa i izdajnikom i gdje se čak i Hinkovića, kad izvjesnoj stranci

nije bio po čudi, podsjetilo, da se ranije zvao Moses. Pri tome, dok nije nijedna stranka bila zbiljski slobodoumna, kad se radilo o Židovima, vlade su im pružale zaštitu, no na otkaz a u vladama u Hrvatskoj bila je utjelovljena jedna vlast, koja je do Khuena i još nešto dalje, bila doista jaka, jer je iza nje stajala Mađarska sa svojim imperijalizmom, ali i jednako bezobzirna i bez skrupula. Izbori su k tome bili javni, provadjani uz asistenciju žandarmerije i vojske, često i krvavi — i nijesu doista — onih 0.8 po sto Židova bili oni, koji su mađžaronskim vladama osiguravali znaćne većine u saboru... S toga je samo svjesno lažna antisemitska demagogija mogla Židove prikazivati stupovima mađžaronstva, baš tako kaošto ih je jednom jeftinom frazom nazivala nosiocima njemačkog »Drang nach Osten« tekzelo, što je stariji naraštaj govorio njemački, jer još nije bio stigao da nauči hrvatski, kad je i samo starije činovništvo, plemstvo, vojništvo i purgarija u gradovima voljela da se služi njemačkim jezikom, jezikom, koji je gospodovao i u bivšoj granici, a u ostalim dijelovima zemlje bio baština apsolutističkog režima iz doba Bachovih patenata. Nikojemu od tih pitomih, mirnih malogradjana židovskih nije palo na um, da bi u tome, što govori njemački, mogla da se njuši politička tendencija »au de la de Mitrovitza«... Ali dok danas sav mlađji naraštaj mal ne samo hrvatsko-srpski govori, još uvijek ima plitkih demagoga antisemitizma, koji neozbiljno i nesavjesno od vremena na vrijeme dolaze s tim preživjelim baukom »dranga«.

Unutrašnje obilježje političke borbe u Hrvatskoj bila je borba između Hrvata i Srba, negacija srpstva po Hrvatima. Previše se moći pripisuje jednome Josipu Franku, kad se za ovaj antagonizam, koji je provalio i u žalosne ekscese mržnje, čini odgovornim jedino on. On je bio samo jedan od mnogih glumaca na političkoj pozornici, koji su umjetno raspirili tu mržnju.

Ako su se Židovi asimilirane generacije u Hrvatskoj smatrali Hrvatima, a velikim su dijelom negirali srpstvo u Hrvatskoj, to nije bilo zato, što bi ih na to gonio instinkt mržnje, već je to bila logična posljedica asimilacijone ideologije. Pravaško je državopravno gledanje na nacijske probleme negiralo opstojnost drugoga, do li hrvatskoga naroda na teritoriju Hrvatske i Slavonije. Vjerni tome gledanju pravaši su negirali ugarsko-hrvatsku nagodu i svim historijskim i državopravnim aparatom, protiv realnih činjenica, branili tezu o punoj zasebnoj državnosti Hrvatske i Slavonije. Pa i unioniste su, i pored nagode koju su priznavali, branili u teoriji tu zasebnu državnost, bojeći se nekako, da bi značilo napustiti zasebnu nacijsku individualnost, kad bi se dopustila mađžarska teorija o jednoj državi krune ugarske. Asimilacija je nužno mo-

rala prigriliti tezu: Jedna država jedan narod, ako je htjela da oslane bar formalno logična. Priznati Srbe narodom za se, kako su to Srbi tražili u predratnoj Hrvatskoj, ili bar plemenom za se, značilo bi oboriti osnov asimilacijone ideologije i — vratiti se k židovstvu. Ako Srbi i Hrvati, koji su istog plemena i krvi i od iskona istog jezika, hoće da su dva naroda ili bar dva plemena, onda je teško održati nazor, da su Židovi, tek nedavno došli ovamo, nevezani zajedničkim krvnim i jezičnim podrijetlom, punokrvni Hrvati. Asimilaciji dakle bili su Dunav, Drava, Sava i mre državne i narodne granice zajedno, jer se njoj morala poklapati narodnost sa spoljašnjim, političkim obilježjima, ako nije htjela da uzdrma sama svoje temelje. Zato se naši asimilanti ni danas, kad se stadoše organizovati u cilju opredjeljivanja, u istinu ne mogu da opredijele. Oni su u dilemi. Oni su Hrvati »odnosno« Jugoslaveni opravdajući to time, što njihova organizacija prima članove »bez obzira na političko uvjerenje«. Kao da je problem »Hrvati odnosno Jugoslaveni« tek politički a ne u prvom redu stvar nacijske orijentacije i kao da ne znači drugim riječima isto što: plemenski partikularizam »odnosno« narodni unitarizam. Danas kad su na djelu razorne partikularističke struje na srpskoj i hrvatskoj strani, oni su u dvoumici, koja im u času, kad se skupiše, e da se opredijele, ne da da se jasno opredijele. Naivno-pakosni sentimentalni pamfleti bez ijednog čestitog argumenta, pa bili i prožidovski, samo su magle praznih fraza, kojima se zaslire nestašica jasnog htijenja i gledanja i to tim većma, kad se hitrave luči naše asimilacije pozivaju na primjer Čehoslovačke, gdje su im braća asimilanti najvećim dijelom i sad u njemačkom laboru, pored svih antisemitskih ekscesa njemačkih galamadžija i razbijača.

(Nastavit će se.)

Protiv misaone jalovosti u cionizmu

Piše: Felix Weltsch.

Često se već pitalo, zašto je popustila ručarnja snaga cionističkog pokreta i većinom se više ili manje egzaktno odgovorilo, da je cionizam, koji je nastao kao oduševljeni narodni pokret i iz doživljaja pojedinca, nužno u prosledjivanju svoga razvitka, pošto je morao ozbiljno da radi na ostvarenju cilja, poslao političkom organizacijom — sa svim organizatornim primjesama i pitanjima što su dalja od doživljaja i oduševljenja kao: partija, činovnici, izbori, konferencije, novac i opet novac — i da sve te stvari umanjuju njegovu sposobnost da oduševljava. To je možda djelomčno ispravno. No ipak mi se čini da time još nije zahvaćena bitnost navedene pojave.

Ne smije se zaboraviti, da cionizam nema samo kao politička partija — već i kao misao

* Vidi br. 47. od 29. oktobra i br. 54. od 22. decembra 1922. »Židova«.

Iz židovskog svijeta

Kongres općina stare Rumunjske. Iz Bukarešta javljaju židovskom dopisnom uredu: Sredinom decembra održalo se vijećanje duhovnih i svijetskih vodja rumunjskih općina o organizaciji općina u Rumunjskoj. Kongres sazvan je po Savezu općina, koji je po vladi priznat. Nakon otvorenja po predsjedniku Saveza g. Berkovitzu i nadrabinu dru. Niemerovu, pozdravio je kongres ministar za prosvjetu Banu. U njegovom govoru naglasio je namjeru vlade, da židovski kultus izjednači pravno s grčko-istočnim i da općine organizira pomoću zastupnika Židova. Ministar istakao je patriotizam Židova, kao i žrtve, što su ih u ratu doprinjeli, i obvezu rumunjske države, da štiti prava Židova.

Kongresu pribivalo je zastupnika od 59 općina. Na sjednicama vijećano je o nacrtu organizacije za židovske općine, o projektu općinskog saveza za staru Rumunjsku, o prijedlozima o školskom pitanju, o izdavanju udžbenika židovske povijesti, i o uređivanju karitativnoga rada. Kongres izjavio je želju, da u svakom mjestu postoji samo jedna židovska općina, i da ta ima svoje središte u bukareštanskoj općini, nadalje da općina ne vodi samo skrb oko pitanja kultura, već da se brine za sve vjerske, kulturne i socijalne potrebe njezinih članova, da općine dobiju potpuno priznanje sa strane države i da im se učuva autonomija. Tokom rasprava uzeo je ministar prosvjete ponovno riječ, te izrazio dužnosti države glede Židova, što je našlo konkretnog izražaja i u tome, da je u radu učestvovao i generalni tajnik ministarstva.

50-godišnji jubilej bečkog židovskog zavoda za slijepce. Prošlog tjedna slavio je bečki židovski zavod za slijepce jubilej svog 50-godišnjeg opstanka. Institut osnovao je poznati bečki pjesnik Ludwig August Frankl, a financijska sredstva dao je barun Königswarter. Godine 1872. predana je monumentalna zgrada, koja je vrlo dobro uređjena, njezinoj svrsi. Pjesnik Frankl savzao je u ono vrijeme prvi kongres učitelja slijepaca, koji je mnogo doprinjeo, da se pedagogija slijepaca postavi na viši nivo. Na židovskom institutu djelovali su poznati učitelji kao Leopold Oesterreicher, Josef Libanski, S. Heller, Sigmund Kraus i prof. Altmann. Bečki židovski zavod za slijepce broji se među najbolje zavode, u kojima se i danas još mnogo bave studijem slijepaca.

Černihovsky u Berlinu. 17. decembra stigao je u Berlin veliki hebrejski književnik Saul Černihovsky. Njegov put iz Odese preko Carigrada u Berlin trajao je 3 mjeseca. Černihovsky pretrpio je mnogo patnja i napora, pa misli ostati dulje vremena u Berlinu, da nastavi svoj književni rad. Černihovsky donio je sobom mnoge gotove do sad neobjelodanjene radove.

Uloga Židova kod izbora novog predsjednika u Poljskoj. Novo izabrani predsjednik Wojciehowski dobio je odmah u prvom izboru potrebnu većinu od 298 glasova prema 221 njegova protukandidata, prof. Moravskoga. Većina sastajala se iz poljskog centra i lijevih grupa, kao i grupa narodnih manjina, koja je solidarno glasovala za Wojciehowskog.

U židovskim političkim krugovima tvrdi se, da su židovski zastupnici istom onda obećali podupirati kandidaturu, nakon što su dobili neka obećanja političke naravi. Prije glasanja izjavio je bivši državni poglavar Pilsudski, da će Wojciehowski smatrati svojom dužnošću

da uzdrži ustav. Ta je izjava skršila pokušaj, da se manjine izoliraju kod izbora predsjednika.

Politička konjunktura, koja je stvorena izborom Wojciehowskoga, sjeća na onu, nakon izbora Narutowića. O bloku centra, lijevice i manjina ne može biti govora, ali saradnja od vremena do vremena prouzrokovala je poraz desnog reakcionarnog antisemitskog krila.

Nova vladina politika u Poljskoj. Iz Varšave javljaju: Vlada generala Cikorskog započela je energičnu borbu protiv poljskih fašista, koji su antisemitski orijentirani. Kod gotovo svih generala i viših činovnika, koji su zadnjih dana otpušteni, konstatirano je, da su bili članovi ili privrženici antisemitskog društva »Rozvoj«. Povodom kućnih pretraga nadjeni su kompromitirajući dokumenti, koji potvrđuju sumnju, da Rozvoj radi sporazumno sa fašističkim urotnicima. Osobe, koje je nova vlada namjestila u raznim uredima su svi prislaže konstitucije tako, da se može očekivati, da će se u budućnosti energično ustati protiv antisemitskog pokreta. Kako doznajemo raspustila je vlada sve Rozvoj organizacije.

Bečki akademski senat i zahtjevi antisemitskih djaka. Akademski senat bavio se na svojoj sjednici memorandumom antisemitskog djaštva glede numerus claususa za židovske djake i profesore. U zaključku akademskog senata izjavljuje se, da želje njemačko nacionalnog djaštva ne mogu da budu predmetom rasprava akademskog senata, jer ne odgovaraju postojećim odredbama. Akademski senat imaće potpuno shvaćanje za nastojanje, da se očuva njemački karakter sveučilišta. Akademске oblasti bavit će se u svome djelokrugu odredbama, koje su podesne, da onemoguće primitak inostranaca, čiji naobrazbeni stepen ne odgovara nivou bečkog sveučilišta.

Bazelski rektor protiv bečkoga rektora. (J. C. B.) Na izjavu bečkog rektora, koji se otvoreno izjavio za antisemitsko stajalište njemačko nacionalnih djaka, odgovorio je rektor bazelskog univerziteta pismom, u kome saopćuje, da u Bazelu skupljeni »novac po »Društvo za uzdržavanje bečkog sveučilišta« mora na trag tražiti, da bi mogao podjelu provesti prema željama darovatelja bez političkih bojazni.

Iz cionističkog svijeta i Palestine

Weizmanov uspjeh u Palestini. »Jewish Chronicle« kao i »Jewish Times« javljaju o uspješnim pregovorima prof. Weizmanna i colonela Kischsa sa vrhovnim komesarom sir Herbertom Samuelom i palestinskim upravnim oblasima. Colonel Kisch, novi politički zastupnik cionističke organizacije u Palestini, predao je vrhovnom komesaru memorandum, u kome se traži, da se što prije započne saradnja palestinske vlade s Jewish Agency; olakšanja za židovsku imigraciju u Palestini i veću subvenciju za židovsko školstvo.

Prema »Jewish Times« odgovorio je vrhovni komesar na ovaj memorandum slijedeće: Palestinska je vlada pripravna da saradjuje sa Jewish Agency u svim pitanjima, koja stoje u vezi sa židovskim interesima, ali samo u tim pitanjima; vlada ukinut će neka ograničenja za imigraciju, koja sad još vrijede, da olakša pojačanu židovsku imigraciju. Općenito će se pitanje imigracije riješiti tek kasnije prema novom zemaljskom ustavu; vlada je voljna, u koliko to dopušta financijski položaj zemlje, da židovskom školstvu daje veću subvenciju no do sad. Ove izjave Samuela

učinile su vrlo dobar dojam u cijeloj Palestini.

Na konferenciji vodećih cionističkih ličnosti u Jeruzalimu, izvjestio je prof. Weizmann o stanju pokreta. Sjednica bila je tajna, a palestinske novine javljaju, da se na temelju referata i opsežne debate prosudjuje opća situacija u Palestini kao ozbiljna ali sigurna.

Arapi za sporazum s cionistima. Potvrđuje se, da nekoliko arapskih delegata za kongres u Kairu, koji je trebao da se održi 15. decembra, ali je odgodjen do završetka konferencije u Lozanu, nastoje, da dodje do sporazuma sa cionistima. Novine javljaju, da je za boravka Weizmanna došlo do pregovora s arapskim vodjama, koji obećavaju povoljno rješenje.

Djelovanje dra. Goldsteina u Rumunjskoj. Dolaskom dra. Goldsteina u Bukareštu započela je velika kampanja, koja će se u prvom redu provesti u samom Bukareštu, gdje ima mnogo mogućnosti za uspjeh. Prvi tjedni rada bili su ispunjeni propagandom. Sve velike novine u Bukareštu, pa i nežidovske, opširno izvješćuju o radu dra. Goldsteina za Keren Hajesod. Posebnim letacima, brošurama i manifestom zahvaćeno je tisuće Židova. U prva dva tjedna bilo je brojnih skupština, od kojih je prva bila za intelektualne vodje židovskih institucija i društava, a kojoj je pribivalo preko 1000 osoba i na kojoj je predočeno mnogo dragovoljnih saradnika za Keren Hajesod. Na drugom jednom mitingu, bilo je preko 2000 osoba. Pored toga održane su razne konferencije s humanitarnim društvima, djačkim udruženjima, sa Bne Brit ložom i u raznim sinagogama. Kod svih tih prilika djelovali su govori dra. Goldsteina, te je dobiveno mnogo obveznica. Nakon zaključka sviju priprava započela je sabirna kampanja s povoljnim rezultatom. Cionističke vodje, naročito gg. Bernhard i Margulies posvećuju kampanji mnogo truda.

Prva konferencija poljskog Keren Hajesoda. Za sredinu decembra bila je sazvana konferencija lokalnih zastupnika Keren Hajesoda u Poljskoj, na koju je svaki mjesni odbor imao prava da delegira jednog zastupnika. Samo oni mjesni odbori, koji imaju više od 500 obveznica za Keren Hajesod, mogu birati 2 zastupnika. Na temelju dopisa Egzekutive iz Londona, da predsjednik cionističke Egzekutive Nahum Sokolov može istom u januaru doći u Varšavu održana je konferencija.

Arapski banket u počast dra. Weizmanna. Židovski dopisni ured javlja iz Jeruzolima: Predsjednik muslimanske narodne zajednice Sukri Hasan dao je u Jafi u počast predsjednika cionističke svjetske organizacije banket, kojemu su pribivale mnoge židovske i arapske ličnosti. Kćerka arapskog vodje predala je dru. Weizmannu kitu cvijeća i srdačno ga pozdravila jevrejskim jezikom. Sukri Hasan i dr. Weizmann naglasili su u svojim govorima potrebu židovsko-arapskog prijateljstva i zajedničkog rada obih naroda pri obnovi Palestine. Ciljeli niz organizacija, koje zastupaju arapskog pučanstvo, poslale su svoje zastupnike da pozdrave Weizmanna.

Palestinski zajam. Palestinska vlada poduzela je već sve pripreme, da provede prvi palestinski vladin zajam u visini od 2 i pol milijuna funti. Od novca zajma upotribit će se pol milijuna funti kao kupovina za željezničku prugu Jafa-Jeruzalim, koju preuzima palestinska uprava od jednog francuskog društva. 50.000 staviti će se na raspolaganje vladi u Transjordaniji, a ostatak upotribit će se za provedenje javnih radova u Palestini.

METALOKEMIKA

D. ZA KEMIČKE I RUDARSKE PROIZVODE D.
ZAGREB **BEOGRAD**
 STROSMAYEROVA ULICA BR. 6 KRALJA PETRA ULICA BR. 62

Brzjavni: Metalokemika Telefon interurb. 16-11

KOVINSKE i željezne polufabrikate
 KOVINE i sve kovinske legure
 KEMIKALIJE, osobito

 modra galica

Asbestni škriljevac

cement, vapno, opeke,
 betonsko gvožđe, traverze
 i sav građevni alat, te materijal
 prodaje na veliko:

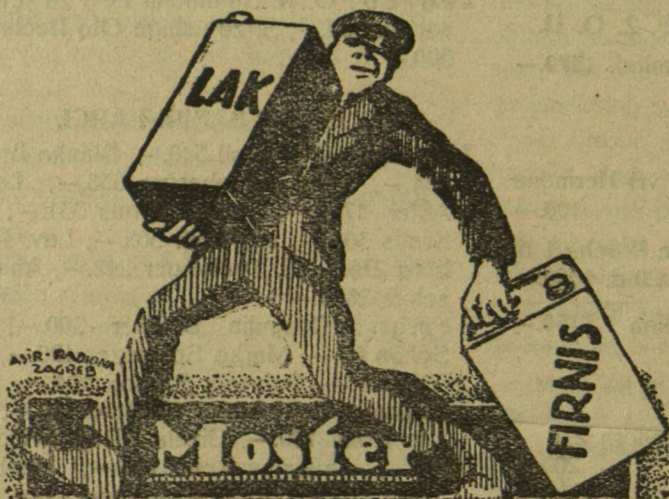
GRADIVO trgovačko društvo za
 promet građevnim i
 tehničkim materijalom
ZAGREB Bogovićeva ulica br. 3
 Telefon 5-55 Brzjavni „Gradivo“

Elvira Kornfein

Julius Krauss

zaručeni

U Zagrebu, u mjesecu decembru 1922.

Lak, firnis, uljane boje, zemlj. i kem. boje, terpentina
Moster tvornica laka d. d. Zagreb

Čokolada
 Manner
 Wien

Zastupstvo i
 Skladište.

AP.
ROMANO

ARABEMIKI
 TRG
 BR. 8

Prva Odlikovana Dalmatinska Parna Destilarija
V. MORPURGO
SPLIT

nagradjena na svim izlozbeno najvećim odlikovanjima
 Alkohol triplo bon gout - Rakije svake vrsti -
 Sovjetski poznat „Maraschino“ - Ekstrakt od
 Maraske i Cognac I. Medicinal - Cognac Dal-
 matia, objubljene marke - likeri najfinijih vrsti
 Sirupi od voća, i manade itd. Častim se ta-
 kodjer javiti svojim cijenjenim mušterijama, da
 sam proizvedio ove godine izvrsno kaštelansko
 vino כשר של פסח pod nadzorom mjesne
 Izraelske opštine - Cijenik šalje se na zahtjev!

VREĆE

iz jute, tekstilita i papira nove i upo-
 trebljene u svim dimenzijama za bra-
 šno, posije, ugajl i t. d., dobija se
 najjeftinije kod tvrtke

SCHOTTEN I DRUG

Vrhovčeva 13 ZAGREB Telefon 19-65

Kupujemo sve vrste upotrebljenih vreća
 uz najveću dnevnu cijenu —
 Zavod za posudjivanje nepromotivih posjaja

Jedino najveće specijalno skladište krat-
 ke nakitne i pletene robe samo na
 veliko, niske cijene, solidna podoba

Dragutin Uilmann, Zagreb

Ilica 36

Ilica 36

DIONIČKO DRUŠTVO „MERKUR“

VELETRGOVINA I KONFEKCIJA PAPIRA

TELEFON:
 17-95

ZAGREB - ILICA 31

PAPMERKUR
 BRZOJAVI.

Veletrgovina
 pisačeg, risačeg, novinskog, te
 omotnog papira

Vlastiti proizvod
 bilježnica, notesa, blokova i konfek-
 cija svih proizvoda i papira

Tvorničko skladište
 kuverata, te pisačeg i risačeg pribora

Prva hrvatska veletrgovina željeza i
 željezne robe

Ferdo Hirschl k. d.

Jelačićev trg 13 ZAGREB Telefon br. 279

Poslovnica: Petrinjska ulica broj 4

Preporuča svoje bogato skladište že-
 ljezne robe, posudja, gospodarskih
 strojeva, kućnih uređaja, te sve vrste
 građevnih potrebitina. Solidna roba,
 brza posluga, cijene umjerene.